

(i) Printed Pages : 4

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

2	5	8	5	4
---	---	---	---	---

Exam. Code :

0	4	0	2
---	---	---	---

Master of Arts (Sociology) 2nd Semester

(2056)

**METHODS AND TECHNIQUES IN
SOCIAL RESEARCH (In all Mediums)**

Paper-SOC-R-439

Time Allowed : 3 Hours]

[Maximum Marks : 80

Note :- Attempt **five** questions in all, including Q. No. 1 which is compulsory and selecting **one** question from each Unit.

1. Attempt the following in **30-35** words each:

- (1) Define Scientific method.
- (2) What is operationalization?
- (3) Explain Panel studies.
- (4) Explain Validity.
- (5) Give example of Ordinal level of measurement.
- (6) Define social distance scale.
- (7) Mention two features of experimental research.
- (8) What is the difference between a concept and a construct?
- (9) Explain prediction in scientific research.
- (10) What are research ethics? 10×2=20

UNIT-I

2. Discuss the scientific method in social research. Explain its aims and basic elements. 15
3. Explain the processes of induction and deduction in scientific research. How do they contribute to theory building in social sciences? 15

UNIT-II

4. Explain exploratory research design. Discuss its significance in social research. 15
5. Discuss descriptive research design. How is it useful in understanding social phenomena? 15

UNIT-III

6. What is measurement in social sciences? Examine its levels and challenges in operationalizing concepts. 15
7. How are attitudes measured in social research? Explain the role of scaling techniques in measuring social attitudes. 15

UNIT-IV

8. Explain the method of observation in social research. Discuss its types, advantages, and limitations. 15
9. Discuss the steps involved in data analysis, including coding, editing, and tabulation. 15

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दें, जिनमें प्रश्न संख्या 1 अनिवार्य है और प्रत्येक यूनिट में से एक प्रश्न का चयन करें।

1. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर 30-35 शब्दों में दीजिए:
 - (1) वैज्ञानिक विधि को परिभाषित कीजिए।
 - (2) संक्रियाकरण क्या है?
 - (3) पैनल अध्ययन की व्याख्या कीजिए।
 - (4) वैधता की व्याख्या कीजिए।
 - (5) मापन के क्रमसूचक स्तर का उदाहरण दीजिए।
 - (6) सामाजिक दूरी मापन को परिभाषित कीजिए।
 - (7) प्रायोगिक अनुसंधान की दो विशेषताओं का उल्लेख कीजिए।
 - (8) अवधारणा और निर्माण में क्या अंतर है?
 - (9) वैज्ञानिक अनुसंधान में पूर्वानुमान की व्याख्या कीजिए।
 - (10) अनुसंधान नैतिकता क्या है? 10×2=20

यूनिट-I

2. सामाजिक अनुसंधान में वैज्ञानिक विधि पर चर्चा कीजिए। इसके उद्देश्यों और मूलभूत तत्वों की व्याख्या कीजिए। 15
3. वैज्ञानिक अनुसंधान में प्रेरण और निगमन की प्रक्रियाओं की व्याख्या कीजिए। सामाजिक विज्ञान में सिद्धांत निर्माण में इनका क्या योगदान है? 15

यूनिट-II

4. अन्वेषणात्मक अनुसंधान अभिकल्पना की व्याख्या कीजिए। सामाजिक अनुसंधान में इसके महत्व पर चर्चा कीजिए। 15
5. वर्णनात्मक अनुसंधान अभिकल्पना पर चर्चा कीजिए। सामाजिक घटनाओं को समझने में यह किस प्रकार उपयोगी है? 15

यूनिट-III

6. सामाजिक विज्ञान में मापन क्या है? अवधारणाओं को क्रियान्वित करने में इसके स्तरों और चुनौतियों का विश्लेषण कीजिए। 15
7. सामाजिक अनुसंधान में मनोवृत्तियों का मापन कैसे किया जाता है? सामाजिक मनोवृत्तियों के मापन में मापन तकनीकों की भूमिका की व्याख्या कीजिए। 15

यूनिट-IV

8. सामाजिक अनुसंधान में अवलोकन विधि की व्याख्या कीजिए। इसके प्रकार, लाभ और सीमाओं पर चर्चा कीजिए। 15
9. कोडिंग, संपादन और सारणीकरण सहित डेटा विश्लेषण में शामिल चरणों पर चर्चा कीजिए। 15

(पंजाबी अटुवाए)

नोट :- कुल पੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣੋ।

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ 30-35 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰੋ :
 - (1) ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
 - (2) Operationalization ਕੀ ਹੈ ?

- (3) ਪੈਨਲ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
- (4) ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
- (5) ਮਾਪ ਦੇ ਆਰਡੀਨਲ ਪੱਧਰ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿਓ।
- (6) ਸਮਾਜਿਕ ਦੂਰੀ ਸਕੇਲ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (7) ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਖੋਜ ਦੀਆਂ ਦੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰੋ।
- (8) ਇੱਕ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਕੀ ਅੰਤਰ ਹੈ ?
- (9) ਵਿਗਿਆਨਕ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
- (10) ਖੋਜ ਨੈਤਿਕਤਾਵਾਂ ਕੀ ਹਨ ? 10×2=20

ਯੂਨਿਟ-I

2. ਸਮਾਜਿਕ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਧੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਇਸਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਮੂਲ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 15
3. ਵਿਗਿਆਨਕ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਰਣ ਅਤੇ ਕਟੌਤੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸਿਧਾਂਤ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ? 15

ਯੂਨਿਟ-II

4. ਖੋਜੀ ਖੋਜ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਸਮਾਜਿਕ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 15
5. ਵਰਣਨਾਤਮਕ ਖੋਜ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ ? 15

ਯੂਨਿਟ-III

6. ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਮਾਪ ਕੀ ਹੈ ? ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਪੱਧਰਾਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ। 15
7. ਸਮਾਜਿਕ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਰਵੱਈਏ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਸਮਾਜਿਕ ਰਵੱਈਏ ਨੂੰ ਮਾਪਣ ਵਿੱਚ ਸਕੇਲਿੰਗ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 15

ਯੂਨਿਟ-IV

8. ਸਮਾਜਿਕ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਣ ਦੇ ਢੰਗ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਇਸਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ, ਫਾਇਦਿਆਂ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 15
9. ਡੇਟਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਡਿੰਗ, ਸੰਪਾਦਨ ਅਤੇ ਸਾਰਣੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। 15